

Галіян В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Подковенко Т.О., к.ю.н., доцент

СТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДЕОНТОЛОГІЇ ЯК НАУКИ

У сучасній науці потребу у набутті системи деонтологічних знань зазвичай пов'язують із професійною освітою медиків, юристів, вчителів, психологів. Це зумовлено, у першу чергу, особливою комунікативною взаємодією та її наслідками у процесі виконання професійних обов'язків. Саме тому вважливо звернути увагу на особливості становлення та розвитку деонтології як особливої системи знань, що визначають формування внутрішнього імперативу належного, ціннісно-орієнтаційного підходу у практичній діяльності.

Різним аспектам історичного розвитку та особливостям становлення юридичної деонтології як науки та навчальної дисципліни присвячені наукові праці С. Алексєєва, Д. Бентама, В. Горшенєва, С. Гусарєва, О. Скакун, С. Сливки, О. Тихомирова та інших. У своїх дослідженнях автори акцентують увагу на важливості деонтологічних знань у юридичній практичній діяльності.

Термін «деонтологія» має грецьке походження і в перекладі означає «науку про належне». Історія розвитку деонтологічного підходу бере свій початок із етико-соціологічної концепції І. Бентама, у якій автор гостро ставить питання про співвідношення моралі та права. І. Бентам підкреслює, що мистецтво законодавства та етичні норми поведінки є не чим іншим, як сторонами одного й того самого явища. При цьому деонтологія визначається як галузь знання, де мораль розглядається у взаємозв'язку не з певними якостями особистості, а саме із законотворчістю, законодавством, що регламентує належну поведінку представників певної професії.

В своїй праці «Деонтологія, або Наука про мораль» І. Бентам охарактеризував розуміння моралі та обов'язку і визначив особливості їх взаємозв'язку. Як зазначав сам учений, у кожній дії повинен бути підсумок, цими словами він

охарактеризував користь, яку приносить дія, маючи на увазі що, початок користі становить основу деонтології [1, с. 11]. І. Бентам запропонував якісно новий підхід, який поряд із логікою Аристотеля обумовлює логіку волі, механізм поведінки, відповідає на запитання «що ж є причиною тієї чи іншої поведінки людини», а завдяки цьому ми можемо визначити, яким чином сприяти тому, щоб людина робила певні суспільно корисні вчинки і уникала антисоціальних дій. Автор наголошував, що основним завданням є дати соціальним мотивам всю силу мотивів особистих. Його мета – «зробити помітними відносини, які поєднують інтереси з обов'язковістю в усіх обставинах життя» [2, с. 15].

Юридична деонтологія розкриває загальну картину юридичної освіти, науки і практики, а також професійну етику юриста. Система власне юридичних деонтологічних знань склалася значно пізніше, ніж у медицині, але це не завадило активному розвитку юридичної деонтології. З кожним днем еволюції природного права і світогляду людей, прийшла потреба переосмислення соціальної ролі юристів та потреба формування системи моральних вимог при здійсненні професійної діяльності. Британський філософ та правник Френсіс Бекон писав: «Один несправедливий вирок приносить більше горя ніж численні злочини вчинені приватними особами: останні псують лише струмки, тоді як несправедливий суддя псує все джерело» [3, с. 12].

Сучасний приклад визначення деонтології як розділу етичної теорії, що розглядає проблеми обов'язку, моральних вимог добре характеризує суть деонтології [4, с. 3]. Досить важливим питанням етики є проблема співвідношення обов'язку (належного) і добра (ціннісного феномена), деонтології і аксіології» [5, с. 110]. Науковці визначають юридичну деонтологію як систему загальних знань про юридичну науку та практику, про вимоги до особистих і професійних якостей юриста, про систему формування цих якостей [4, с. 3].

В історії розвитку деонтологічних знань можна виділити декілька етапів, які паралельно відображали зміни у суспільно-політичному та правовому житті суспільства. Доба Античності дала поштовх формуванню деонтологічних норм у медицині та перших вимог до юридичної професії, визначення і обґрунтування

вимог до правителів та інших осіб, які наділені владою, для орієнтування їхньої влади на суспільне благо.

Середньовіччя і Відродження сприяли подальшому розвитку деонтологічних принципів і вимог через призму теологічної проблематики, пошуку найбільш ефективних методів здійснення державної влади.

Після буржуазних революцій в Європі з'являється запит на юридичну професію і почалося усвідомлення місця та ролі юриста у суспільстві. Політико-правові зміни XVIII-XIX століть зумовили поглиблення правової орієнтації деонтологічних досліджень, сприяли формуванню правил поведінки щодо виконання професійного обов'язку, моральних аспектів діяльності юристів.

XX століття фактично стало часом утвердження юридичної деонтології як науки та навчальної дисципліни. Підвищений запит на юристів практично в усіх сферах суспільного життя зумовлює потребу підготовки висококваліфікованих фахівців. З 70-х рр. XX ст. у більшості вищих навчальних закладах запроваджується навчальний курс «Вступ до юридичної спеціальності» для формування у студентів первинного уявлення і розуміння про майбутню професію і професійне призначення, основні різновиди юридичної діяльності. У цей час підготовлено та випущено навчальний посібник «Юридична деонтологія» та запроваджено для студентів 1 курсу Харківського юридичного інституту окрему навчальну дисципліну «Юридична деонтологія». Відповідний навчальний курс викладається сьогодні у юридичних навчальних закладах України [6, с. 5].

Таким чином, юридична деонтологія як наука дає можливість сформулювати чітке уявлення про юридичну діяльність, визначити основні аспекти формування морально-етичних засад професійної діяльності, усвідомити ціннісні імперативи своєї поведінки. Ці чинники мають дуже важливе значення, оскільки професія юриста, результати та якість їх професійної діяльності істотно впливають на правове життя нашого суспільства. Мова йде не тільки про простеж цієї професії, а про необхідність формування високого рівня правової культури, підвищеної відповідальності за прийняті рішення щодо захисту прав та свобод людей, дотримання принципів справедливості та верховенства права.

Література

1. Пендюра М.М., Дручек О.В. Юридична деонтологія: навч. посіб. Ч. 1 / М.М. Пендюра, О.В. Дручек. Київ: НАВС, 2014. 169 с.
2. Гіда Є.О. Становлення поліцейської деонтології як науки. *Право і суспільство*. 2010. № 2. С. 15–20. URL : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/1622/%C3>.
3. Ухач В.З. Юридична деонтологія і професійна етика: Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2015. 335 с.
4. Бризгалов І.В. Юридична деонтологія: Короткий курс лекцій. 3-тє вид., переробл. та допов Київ: МАУП, 2003. 48 с.
5. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
6. Петришин О.В. Юридична деонтологія: посіб. для підгот. до заліків та іспитів / за ред. О.В Петришин, О.В. Зінченко. Харків: Право, 2017. 84 с.